

Blijf, er valt niets te zien

Visuele aspecten van geluidscreatie

LUDOVIC FRESSE

Vertaald door Lobke Vergauwen

Of het nu gaat om elektro-akoestische muziek of creaties op radio van het type hoorspel, bij de auditieve kunsten is de kwestie van de mise-en-scène vaak problematisch. Wat moet men laten zien als er niets te tonen valt? Hoe het oog bezighouden als het in het oor al krioelt van klankruimtes en -figuren? Hiervoor bestaan er ongetwijfeld evenveel strategieën als voorstellingen. Om duidelijkheid te scheppen in dit klank-beeld-verband, begin ik bij twee hoorspelen die ik in de afgelopen jaren heb gerealiseerd en gepresenteerd als voorstellingen: *Institut de Babel* (Brussel, 2005) en *Unsere Unterschiede sind ähnlich* (*Onze verschillen lijken op elkaar* – Berlin, 2007).

Twee gelijkaardige composities

Het genre ‘hoorspel’ was aanvankelijk verbonden met de radio, waar het probleem van het visuele aspect zich niet stelt. Als men het heeft over een creatie op geluidsdragers – stereofonische opname op cd – maken *Institut de Babel* en *Unsere Unterschiede sind ähnlich* deel uit van dezelfde methode. Het eerste gaat over vreemdelingen in Brussel (immigranten, toeristen en diplomaten) terwijl het tweede de culturele relaties in het hartje van de driehoek Frankrijk-Duitsland-Polen behandelt. In beide gevallen gaat het echter om een *film voor de oren*. Met andere woorden: een compositie, bestaande uit meerdere delen waarvan de tekst, de muziek, de geluiden en de akoestische omgeving even belangrijk zijn.

In dit type hoorspel is het woord van bijzonder groot belang, aangezien dát net de betekenis van de actie en haar context bepaalt. Maar in tegenstelling tot wat gebeurt in klassieke radiostukken, speelt het niet noodzakelijk een centrale rol. De geluiden zijn meer dan achtergrondgeluiden en de muziek is meer dan een begeleidend element dat als doel zou hebben om het één of andere dramatische effect te ondersteunen. De toehoorder kan nu en dan vijf à tien minuten klank zonder woord te horen krijgen, wanneer bijvoorbeeld de aankomst van een trein in een station of een improvisatie van slagwerk de hoofdfiguren vormen. Men kan dus stellen dat er verschillende geluidsniveaus zijn, maar dat er onderling geen enkele vaste hiërarchie bestaat.

Van klank naar beeld

Wanneer men overgaat van klank naar beeld leidt dit zeer snel tot de vraag naar de betekenis ervan. In het geval van een abstract werk (bijvoorbeeld een elektro-akoestisch muziekstuk waar de klanken naar geen enkele identificeerbare bron verwijzen), is de mise-en-scène of visualisering zeer vrij omdat we op het gebied van klank over geen enkele duidelijke referentie beschikken. Wat mysterieus is, leent zich tot alle mogelijke interpretaties en metaforen. Maar zodra je een stem of een realistisch klinkende opname gebruikt, moet je die aanvaarden als personages en decors. Vanaf dat moment wordt de introductie van beelden moeilijker, of het nu gaat om een platenhoes of de affiche van een voorstelling. Moet je de voorkeur geven aan een sober en abstract beeld of het risico lopen een foto of een schilderij te tonen waardoor de toehoorders het werk (misschien verkeerdelijk) gaan interpreteren? Als je de omgevingsgeluiden van een station laat horen en het publiek een beeld van een station toont, wordt ieders ruimte tot verbeelding aanzienlijk verminderd. *Een willekeurig station* (waarop ieder voor zich het beeld zal kleven van een station dat hij/zij zich herinnert) wordt een *specifiek station* dat uniform aan iedereen wordt opgelegd. Deze notie van ruimte tot verbeelding is van groot belang omdat dat net de charme van het hoorspel uitmaakt. Door je te concentreren op een geluidsmedium met op de voorgrond een ‘instemmende blinde’ (om een uitdrukking van de artiest Dominique Petitgand over te nemen), doe je meer dan jezelf beelden ontzeggen: je opent binnen de eigen verbeelding een ruimte waar een immense vrijheid heerst, een ruimte die toelaat zich het werk toe te eigenen